

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД США ЩОДО АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ПОМІЧНИКА СУДДІ

ЛІСНЯК (ОВСЯКОВА) Марія Юріївна - аспірант кафедри адміністративного та митного права Університету митної справи та фінансів, м. Дніпро

ORCID: 0000-0001-6854-941X

УДК 342.9:5.08

DOI: <https://doi.org/10.71404/LAW.UA.2026.1.37>

У статті досліджується адміністративно-правовий статус помічника судді у зарубіжних країнах, зокрема США. Розглядаються повноваження, порядок призначення, соціально-трудова гарантія та функціональні обов'язки помічників суддів. Проаналізовано різні моделі, їхні переваги та недоліки для застосування в Україні. Особлива увага приділяється американській системі, де чітко розмежовані адміністративні та юридичні функції судового апарату. Так, у статті досліджується адміністративно-правовий статус помічників суддів у Сполучених Штатах Америки, зокрема аналізуються функції судових адміністраторів та юридичних клерків (judicial clerks). Судові адміністратори виконують ключову роль у забезпеченні організаційної та адміністративної діяльності суду: координують графік розгляду справ, розподіл справ між суддями, управління бюджетом та персоналом, організують документообіг та контролюють виконання судових рішень. Вони підпорядковуються керівництву суду, забезпечуючи ефективне функціонування судової системи, і користуються повним пакетом соціальних та трудових гарантій, включно зі стабільною заробітною платою, пенсійним забезпеченням та медичним страхуванням.

Юридичні помічники суддів, у свою чергу, виконують підготовчі та консультаційні функції, зокрема аналізують справи, готують проекти судових рішень, досліджують правові прецеденти та надають рекомендації суддям щодо застосування закону. Вони, як правило, працюють тимчасово за контрактом на

один-два роки, що дозволяє здобути практичний досвід і підвищити професійну кваліфікацію.

Американська модель чітко розмежовує адміністративні та судові функції між різними категоріями працівників суду, що забезпечує незалежність суддів, підвищує ефективність роботи судової системи та мінімізує ризики адміністративного тиску на суддів. Водночас вона поєднує організаційне управління судом і професійну підготовку юридичних кадрів, створюючи конкурентне середовище для кандидатів на посади клерків та адміністративних працівників.

Дослідження американського досвіду є важливим для України, оскільки дозволяє окреслити шляхи вдосконалення національної системи, підвищити прозорість і доброчесність призначення помічників суддів, а також забезпечити належні трудові, соціальні та професійні гарантії для цієї категорії працівників суду.

Ключові слова: помічник судді, адміністративно-правовий статус, судові адміністратори, юридичні клерки, США, незалежність суддів, правова допомога.

Реформування судової системи та забезпечення ефективного функціонування судів є однією з ключових складових модернізації державного управління у правовій сфері. Одним із важливих елементів організації судочинства є правовий статус помічника судді, який виконує функції підготовки справ до розгляду та адміністративного супрово-

ду судової діяльності. Зарубіжний досвід, зокрема країн Європи та США, демонструє різноманітність підходів до визначення повноважень, порядку призначення, правового статусу та соціальних гарантій помічників суддів, що дозволяє підвищити ефективність судового апарату.

В Україні ж питання правового статусу та трудових гарантій помічників суддів поки що врегульоване частково, що створює правову невизначеність та ускладнює реалізацію принципів рівності, законності та прозорості у системі судочинства. Вивчення та адаптація кращих зарубіжних практик дозволяє не лише вдосконалити українське законодавство, а й підвищити якість судових послуг, зміцнити незалежність суддів та забезпечити належну соціально-трудова захищеність працівників судового апарату.

Помічник судді є важливою ланкою в організації роботи суду, забезпечуючи підготовку матеріалів справ, адміністративний супровід судових засідань та контроль за виконанням певних процесуальних процедур. У різних країнах світу правовий статус помічників суддів регулюється по-різному: від віднесення до апарату суду (Польща, Естонія) до статусу державного службовця з широким колом соціальних гарантій (Австрія), а в США функції адміністрування судів покладаються на окрему категорію професійних судових адміністраторів.

В Україні правове регулювання статусу помічника судді здійснюється на підставі Положення про помічника судді (2018 р.), яке передбачає призначення на посаду без проведення конкурсу та обмежене визначення трудових гарантій. Внаслідок цього виникають проблеми щодо прозорості процедури відбору, забезпечення соціально-трудова прав та ефективності виконання обов'язків.

Аналіз зарубіжного досвіду дозволяє окреслити механізми вдосконалення правового статусу помічників суддів в Україні та адаптувати кращі практики з урахуванням принципів законності, ефективності та незалежності судової влади.

На сьогоднішній день є проблемні питання імплементації зарубіжного досвіду адміністративно-правового статусу помічника

судді: визначення правового статусу помічника судді - в Україні та багатьох країнах ЄС помічник судді може бути як працівником апарату суду, так і державним службовцем із власним колом повноважень. Це впливає на рівень незалежності та можливості впливу на судові процеси. Процедура призначення на посаду. У Польщі, Естонії та Австрії практикується конкурсний відбір, що забезпечує відкритість та доброчесність, тоді як в Україні призначення відбувається на основі подання судді без конкурсу. Трудові та соціальні гарантії, де у багатьох європейських країнах і США помічники суддів мають чітко визначені заробітні плати, премії та соціальні пільги. В Україні такі питання регулюються фрагментарно, що створює ризики порушення трудових прав. Функціональні обов'язки у зарубіжній практиці існує чітке розмежування адміністративних та процесуальних функцій помічників суддів, що сприяє ефективності судового процесу та уникненню конфлікту інтересів.

У Сполучених Штатах Америки роль помічника судді значно відрізняється від моделей, поширених у багатьох європейських країнах. Основними категоріями осіб, що виконують функції, аналогічні помічникам суддів, є судові адміністратори (court administrators, court executives) та юридичні помічники суддів (judicial clerks або law clerks).

Судові адміністратори – це посадові особи, відповідальні за адміністративне управління судом та підтримку його діяльності, не виконуючи судових функцій. Вони координують графік розгляду справ, розподіл справ між суддями, контролюють документообіг, реєстрацію рішень, управління бюджетом і персоналом суду. Судові адміністратори є професійними працівниками судової системи, зазвичай мають вищу освіту у галузі права, публічного управління або судового адміністрування і працюють на постійній основі.

У Сполучених Штатах Америки існує посадова категорія, відома як судові службовці (клерки) – judicial law clerks, які надають суддям професійну правову підтримку та консультують щодо ефективного розгляду та вирішення справ. Вони здійснюють аналіз,

дослідження та підготовку матеріалів справ, узагальнюють юридичні аргументи та готують рекомендації для судді, що допомагає приймати обґрунтовані рішення [1].

Основними обов'язками судових клерків є: проведення правових досліджень; аналіз матеріалів справ; підготовка проектів юридичних меморандумів; здійснення правового аналізу разом із суддею; надання процесуальної інформації сторонам та адвокатам [1]. Кандидати на посаду клерка повинні бути випускниками юридичних шкіл, мати бездоганну репутацію та відповідну академічну або професійну підготовку. Бажаним є наявність попереднього юридичного досвіду, досвід участі в редакційних колегіях або публікацій, а також високі навички письма, аналітичного мислення та володіння комп'ютерними програмами, такими як Windows, Word або WordPerfect [2]. Важливими є також зрілість, відповідальність та готовність працювати тривалий час під високим навантаженням [2].

Судові клерки не є держслужбовцями, однак вони користуються соціальними гарантіями, схожими на ті, що надаються працівникам федерального уряду. Це включає: участь у федеральній медичній страховці, груповому страхуванні життя, страхуванні від інвалідності, страхуванні довгострокового догляду, участь у програмі гнучкого медичного рахунку, оплачувані відпустки та поступове підвищення зарплати відповідно до рівня класифікації та ефективності роботи [2; 3].

Клерки беруть участь у підготовці до судових слухань та процесів, виступають радниками судді, надаючи рекомендації на основі закону. Хоча характер справ може бути складним і різноманітним, робоче середовище клерка є відносно індивідуальним, з щоденною взаємодією із суддею та іншими працівниками суду щодо юридичних та адміністративних питань [2]. Вони відповідають за виконання адміністративних завдань суддівського відділення: обробку документів, відповіді на запити щодо судових проваджень, видання судових наказів та підготовку кореспонденції [4].

Обов'язки клерків можуть варіюватися залежно від суду, включаючи складання та

подання судових документів, управління графіками слухань, нагляд за стажерами, волонтерами та юристами. Деякі клерки також готують базові судові документи, наприклад повідомлення про призначення слухань або отримання процесуальних документів [4].

Судові клерки працюють у федеральних, штатних та окружних судах, виконуючи адміністративні та допоміжні функції, щоб полегшити роботу судді та управління його графіком. Хоча вони працюють у суді, клерки формально підпорядковані уряду, тому їх можна вважати адміністративними помічниками або судовими посадовцями [4].

Більшість судових клерків – це нещодавні випускники юридичних шкіл. Для роботи у федеральних судах кандидати повинні мати досвід юридичного аналізу та участі у судових процесах, що робить процедуру відбору високонкурентною. Кількість вакансій обмежена, і багато федеральних суддів отримують сотні заявок лише на одну чи дві позиції на рік. Федеральним суддям апеляційної інстанції зазвичай дозволяється мати одного або двох клерків; асоційовані судді Верховного суду США можуть мати до чотирьох клерків, а голова Верховного суду – до п'яти [5].

Щодо правового статусу та повноважень помічників суддів у Польщі, слід зазначити, що законодавство цієї держави відносить до їх компетенції підготовку проектів судових рішень та інших процесуальних документів, збирання необхідної для судді інформації, а також здійснення контролю за діяльністю секретарів судових засідань тощо. Водночас помічник судді не виступає особистим асистентом конкретного судді, а є працівником апарату суду, який забезпечує діяльність одночасно кількох суддів. Крім цього, на нього покладається самостійне виконання організаційних і допоміжних функцій, спрямованих на належну підготовку справ до розгляду. При цьому Міністр юстиції наділений повноваженнями деталізувати обсяг обов'язків помічника судді та порядок їх виконання з урахуванням принципів ефективності, раціональності, економічності та оперативності, а також необхідності належного виконання покладених завдань [6, с. 366–367].

Окремої уваги заслуговує процедура призначення на посаду помічника судді. Згідно з § 2а ст. 155 Закону Польщі «Про устрій загальних судів», добір кандидатів здійснюється на конкурсних засадах, метою яких є визначення найбільш компетентного претендента з належним рівнем знань, професійних якостей і здібностей. Організацію конкурсу забезпечує голова відповідного суду, який інформує про його проведення через розміщення оголошень у доступних місцях, у службах зайнятості, офіційних бюлетенях, а також, за потреби, у засобах масової інформації. Проведення конкурсу покладається на спеціально створену комісію, сформовану президентом. За результатами відбору може бути сформовано резерв кандидатів для подальшого працевлаштування або у випадку відмови переможця від зайняття посади [7].

Подібний підхід застосовується і в Естонії, де призначення помічників суддів також відбувається на конкурсній основі. Відповідно до Закону «Про суди» Міністр юстиції оголошує відкритий конкурс на визначення осіб, які проходять підготовку помічників суддів, із публікацією відповідного оголошення у виданні «Ametlikud Teadaanded». Кандидати повинні відповідати встановленим законодавством вимогам, зокрема передбаченим ч. 1 ст. 47 та ч. 3 ст. 115 зазначеного Закону. Кількість учасників програми визначається Міністерством юстиції, а порядок проведення конкурсу — відповідним нормативним актом міністра. Відбір кандидатів здійснює конкурсна комісія, яка за результатами оцінювання визначає осіб для проходження підготовки та розподіляє їх між структурними підрозділами. Комісія формується строком на п'ять років і включає представників суддівського корпусу, помічників суддів, Міністерства юстиції та нотаріату [8].

На відміну від наведених моделей, в Україні процедура призначення помічника судді істотно відрізняється. Відповідно до Положення про помічника судді, затвердженого рішенням Ради суддів України від 18 травня 2018 року № 21, призначення здійснюється без проведення конкурсу — на підставі письмового подання судді та

оформлюється наказом керівника апарату суду [9].

Такий підхід, на нашу думку, не повною мірою відповідає принципам рівного доступу до державної служби, законності та прозорості, що фактично може обмежувати реалізацію конституційного права на працю. У зв'язку з цим доцільним видається впровадження конкурсної процедури добору помічників суддів, яка б ґрунтувалася на засадах законності, рівності, відкритості та доброчесності.

Окрім цього, заслуговує на увагу досвід Австрії, де правовий статус помічників суддів регулюється законодавством про державну службу. Відповідно до Закону «Про помічників суддів», такі особи не входять до складу апарату суду, а мають статус державних службовців, характеризуються незалежністю у виконанні своїх функцій і не здійснюють безпосередньої допомоги судді у підготовці справ, натомість виконують окремі повноваження, у тому числі пов'язані з розглядом цивільних справ у судах першої інстанції. Водночас їм гарантується належний рівень соціального забезпечення, чітко визначені умови оплати праці та система преміювання [11].

В Україні ж питання трудових гарантій помічників суддів залишається недостатньо врегульованим. Згідно з чинним Положенням, на них поширюється трудове законодавство з певними винятками (зокрема, щодо окремих положень Кодексу законів про працю України), що зумовлює наявність прогалин у регулюванні, зокрема щодо порядку проходження служби у разі звільнення судді або зміни місця його роботи. Крім того, не до кінця врегульованим є питання оплати праці, яка визначається на підставі законів України «Про судоустрій і статус суддів», «Про оплату праці» та підзаконних актів Кабінету Міністрів України, що регламентують оплату праці працівників патронатної служби [10].

З огляду на це, доцільним є запозичення окремих елементів австрійської моделі, зокрема щодо віднесення посади помічника судді до категорії державної служби. Це сприяло б належному врегулюванню соціальних і трудових гарантій, а також забез-

печило б прозору процедуру конкурсного відбору, кар'єрного зростання та службового переміщення.

Аналізуючи практику Сполучених Штатів Америки, варто зазначити, що функції організаційного забезпечення діяльності суду покладаються на адміністратора суду. Відповідно до визначення Black's Law Dictionary, це посадова особа, яка координує всі несуддівські аспекти функціонування суду, включаючи планування розгляду справ, їх розподіл, бюджетні питання та управління персоналом. Судові адміністратори можуть мати різні найменування (клерк суду, виконавчий директор, судовий менеджер тощо), однак їх діяльність спрямована на забезпечення ефективного функціонування судової системи. Вони організують документообіг, контролюють виконання судових рішень, координують використання ресурсів і надають адміністративну підтримку керівництву суду, зокрема голові суду, який здійснює загальний нагляд за діяльністю установи [12, с. 53].

Таким чином, у США судові службовці (клерки) виконують функції юридичної та адміністративної підтримки суддів, не є держслужбовцями, але отримують широкий спектр соціальних та трудових гарантій. Такий статус забезпечує високий престиж професії та створює конкурентне середовище серед кандидатів на ці посади.

Юридичні помічники суддів (judicial clerks) виконують підготовчі та консультативні функції, допомагаючи суддям у підготовці проєктів рішень, аналізі справ, дослідженні правових прецедентів і матеріалів справ. Вони не здійснюють адміністративне управління судом і часто працюють тимчасово за контрактом на один-два роки, що забезпечує їм професійний досвід для подальшої кар'єри в юриспруденції.

В американській системі чітко дотримується принцип розмежування адміністративних, допоміжних та судових функцій, що дозволяє уникати конфлікту інтересів і забезпечує ефективне функціонування судів. Судові адміністратори є державними службовцями і користуються повним пакетом трудових і соціальних гарантій, включаючи

стабільну зарплату, пенсійне забезпечення та медичне страхування. Юридичні помічники, через тимчасовий характер своєї роботи, зазвичай отримують контрактну оплату і не завжди мають повний соціальний пакет.

Таким чином, американська модель поєднує ефективне управління судом, професійну підготовку юридичних кадрів та забезпечення незалежності суддів, розділяючи адміністративні та судові функції між різними категоріями працівників. Цей підхід підвищує продуктивність судів і мінімізує ризики адміністративного тиску на суддів.

Література

1. Who Works for the Judiciary? *U.S. Courts*. 2017. URL: <http://www.uscourts.gov/careers/who-works-judiciary>
2. Job Details for Judicial Law Clerk. *U.S. Courts*. 2026. URL: <http://www.uscourts.gov/careers/current-job-openings/89830>
3. Панчук В. А. Завдання та функції помічника судді. Науковий вісник публічного та приватного права. 2016. Випуск № 2. Том 3. С. 178-183
4. Judicial Assistant: Job Description, Duties and Salary. 2026. URL: <https://jobs.community.kaplan.com/career/judicial-assistant/job-descriptions>
5. Judicial Assistant: Job Description, Duties and Salary. 2026. URL: <https://jobs.community.kaplan.com/career/judicial-assistant/job-descriptions>
6. Law clerk. Wikipedia: free-content encyclopedia. 2017. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Law_clerk#Canada
7. Радченко О.М. Помічник судді суду загальної юрисдикції: шляхи удосконалення правового статусу. *Судова апеляція*. 2014. № 3 (36). С. 11–16.
8. Про систему загальних суддів. Республіка Польща. Закон від 27 липня 2001 р. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20010981070> (дата звернення 01.01.2026)
9. Закон про суди. Естонська Республіка. Прийнятий від 19 травня 2002. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/120122010003?leiaKehtiv> (дата звернення 01.01.2026)

SUMMARY

The article examines the administrative and legal status of judicial assistants in foreign countries, in particular the USA. The powers, appointment procedure, social and labor guarantees and functional responsibilities of judicial assistants are considered. Various models, their advantages and disadvantages for application in Ukraine are analyzed. Particular attention is paid to the American system, where the administrative and legal functions of the judicial apparatus are clearly delimited. Thus, the article examines the administrative and legal status of judicial assistants in the United States of America, in particular, the functions of court administrators and legal clerks are analyzed. Court administrators play a key role in ensuring the organizational and administrative activities of the court: they coordinate the schedule of case consideration, the distribution of cases between judges, manage the budget and personnel, organize document flow and monitor the implementation of court decisions. They are subordinate to the court leadership, ensuring the effective functioning of the judicial system, and enjoy a full package of social and labor guarantees, including a stable salary, pension and health insurance.

Judicial legal assistants, in turn, perform preparatory and advisory functions, in

particular, analyze cases, prepare draft court decisions, research legal precedents and provide recommendations to judges on the application of the law. They usually work temporarily under a contract for one to two years, which allows them to gain practical experience and improve their professional qualifications.

The American model clearly distinguishes administrative and judicial functions between different categories of court employees, which ensures the independence of judges, increases the efficiency of the judicial system and minimizes the risks of administrative pressure on judges. At the same time, it combines the organizational management of the court and the professional training of legal personnel, creating a competitive environment for candidates for the positions of clerks and administrative employees.

Studying the American experience is important for Ukraine, as it allows us to outline ways to improve the national system, increase the transparency and integrity of the appointment of judicial assistants, and ensure appropriate labor, social, and professional guarantees for this category of court employees.

Keywords: judicial assistant, administrative and legal status, court administrators, legal clerks, USA, judicial independence, legal aid.

10. Про затвердження Положення про помічника судді: Рішення Ради суддів України 18.05.2018 р. № 21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr021414-18#Text>. Ст. 157 (дата звернення: 16.01.2026 р.).

11. Tour of Europe Contribution of Austria. URL: <https://www.aca-europe.eu/>

[en/eurtour/i/countries/austria/austria_en.pdf](https://www.eurtour/i/countries/austria/austria_en.pdf).

12. Посібник з підготовки та організації електронного навчання. URL: <https://nsj.gov.ua/files/1486483667elektrone%20navch.pdf> (дата звернення: 01.01.2026 р.).